

Janeczek, Maria

"Philosophie et science. Eléments de bibliographie", Jean Dominique Robert, Paris 1968 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/1, 149-150

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jean Dominique Robert: *Philosophie et science. Eléments de bibliographie.* Paris 1968 Beauchesne ss. 384.

Bibliografia *Filozofia i nauka* J.-D. Roberta, którą pragnę w ogólnym zarysie przedstawić, jest dziełem pod kilkoma względami nietypowym. Już sam cel, jaki autor sobie wyznaczył, jest dość specyficzny — otóż praca służyć ma studentom i pracownikom naukowym instytucji religijnych, w szczególności tym, którzy zajmują się filozofią i teologią, a także tym, którzy w przyszłości teologii nauczać będą. Autor chce pomóc także młodym księżom w znalezieniu materiałów dotyczących płaszczyzn stykowych filozofii i nauk ścisłych oraz powiązań formalnych między nimi. Wychodząc z założenia, że rozwój badań nauk szczegółowych i związane z nim odkrycia i ustalenia zmuszają do stałej konfrontacji poglądów ściśle naukowych z filozoficznymi, stara się tak zestawić bibliografię, by korzystający z niej mógł możliwie dokładnie prześledzić te zagadnienia.

„Filozof nie ma prawa narzucać z góry uczonemu w naukach ścisłych swej metodologii, także ten drugi nie może przywłaszczyć jej sobie i zabronić filozofowi spojrzenia, które jest jego zdaniem słuszne — stwierdza J.-D. Robert. Wyprowadza z tego postulat, że należy jasno zdać sobie sprawę z różnicy, jaka istnieje między poziomem analizy i metodą badań wzajemnych, nawet gdyby one odnosiły się do dziedziny przedmiotowo identycznej. Łatwo więc się domyślać, że w *Elementach bibliografii* bogato będą reprezentowane tytuły z zakresu filozofii nauki — epistemologii, które autor pojmuje zgodnie z określeniem Meyersona. Jest to podejście zrozumiałe w opracowanej dla określonego odbiorcy bibliografii. (Przypomniot, że Meyerson przeciwstawił się pozytywizmowi w poglądzie na cele i przedmiot nauki i twierdził, że każda nauka opiera się na pewnym minimum metafizyki).

Omawiana bibliografia jest selekcyjna. Jednym z powodów to niemożliwość uwzględnienia całej rosnącej bezustannie produkcji wydawniczej. We wstępie autor stwierdza, że pominął metodologię i filozofię historii, uważając, że dziedziny te wymagają same w sobie odrębnej bibliografii; podobnie pomija prace z historii nauki, odsyłając czytelnika do doskonałej bibliografii François Russo, a także Ueberwega i Vareta, dotyczących historii filozofii. Mniej surowe kryteria zastosował w dziedzinie nauk matematycznych, fizyki, biologii i psychologii. Wiele miejsca J.-D. Robert poświęca zagadnieniom z zakresu upowszechniania nauki (np. wyd. *Que sais-je?*), a to, jak pisze, ze względu na odbiorcę-studenta, którego stara się zapoznać z metodami i językiem właściwym naukowcom. Z uwagi również na określonego adresata pracy autor cytuje częściej niż innych autorów, preferowanych przez siebie pisarzy, takich jak D. Duberle, M. Ladrière, M. Bunge, J. Ullmo i, w związku z tym, prosi czytelnika o pobłażliwość w tym względzie.

Istotną rolę w selekcji materiału odegrały także inne założenia J. D. Roberta, o których nie wspomina on w przedmowie, które jednak łatwo wychwycić, przeglądając właściwą część książki. Szczególnie szeroko potraktowano dorobek myśli idealistycznej, głównie chrześcijańskiej. Czytelnika razić na pewno będą liczne „białe plamy” w miejscu, gdzie pojawić się powinny pozycje z zakresu myśli marksistowskiej. Oczywiście byłibyśmy w stosunku do autora niesprawiedliwi, gdybyśmy postawili zarzut ograniczenia się wyłącznie do idealistycznych koncepcji filozoficznych. Kilkakrotnie pojawiają się tytuły prac z zakresu materializmu historycznego i dialektycznego. Przytoczono kilka prac Marksa, Engelsa, Lenina i innych, są to jednak myśliciele, którym J.-D. Robert poświęcił mniej niż innym uwagi.

Rzut oka na zestaw polskich nazwisk w bibliografii potwierdza to spostrzeżenie. Stosunkowo obficie reprezentowane są nazwiska myślicieli katolickich, ich prace opatrzone niejednokrotnie bardzo przychylnymi komentarzami (np. S. Adamczyk). których oszczędzono innym polskim autorom, takim jak H. Greniewski,

R. Ingarden, T. Kotarbiński, B. Malinowski, A. Tarski, Wł. Tatarkiewicz, F. Znaniecki, L. Infeld i inni.

Bibliografia składa się z dwóch różnych części: pierwsza ma na celu wskazanie czytelnikowi materiałów uzupełniających. Są to podręczniki z metodyki bibliografii, hasła tytułowe czasopism bibliograficznych z filozofii różnych dyscyplin naukowych, prace czołowych filozofów nauki, zawierające rozdziały z bibliografią filozofii nauk (ze wskazaniem ich stron); tytuły 38 czasopism z filozofii nauki i przedmiotów pokrewnych: psychologii i antropologii (w sensie społecznym); spis dzieł wielkich uczonych i klasyków filozofii, jak i prace o nich. W tym ostatnim rozdziale autor posłużył się bibliografiami klasycznymi: Fr. Ueberwega z lat 1923—1928 i Fr. Russo z 1967 r. oraz G. Vareta z 1956 r.

Druga część to bibliografia właściwa. Obejmuje 4 działy: a) encyklopedie, słowniki, b) kongresy, sympozja, zebrania naukowe (układ chronologii wydawniczej) począwszy od 1901 r.; c) wydawnictwa zbiorowe (układ j.w.) począwszy od 1909 r.; d) prace wg haseł autorskich (układ alfabetyczny). Części III i IV obejmują uzupełnienia za lata 1965/1966 i 1966/1967. Autor nie umieścił indeksu autorskiego i odbiorca na pewno ten brak odczuwa.

Jakkolwiek w bibliografii przeważają publikacje samoistne wydawniczo, to należy podkreślić zrozumienie wagi artykułów z czasopism; autor nie ogranicza się do czasopism z dziedziny go interesującej, ale sięga do czasopism specjalistycznych. Bibliografia rejestruje piśmiennictwo ukazujące się w różnych krajach i, mimo przewagi publikacji w języku francuskim, bibliografię tą należy uważać za międzynarodową.

Układ tej części bibliografii jest znamieny przez zastosowanie systemu sigłów, które — z jednej strony ułatwiają czytelnikowi orientację w zawartości wymienionego dzieła, z drugiej zaś utrudniają poszukiwania potrzebnych mu pozycji. Mają one rację bytu z uwagi na łatwiejsze rozwiązanie budowy tego typu bibliografii, aniżeli bibliografii rozumowanej, jaka była zamierzeniem autora.

Sigle umieszczone są na marginesach; często kilka sigłów znajduje się przy jednym tytule, co znaczy, że pracę tę można zaklasyfikować do kilku działów. Prace zaopatrzone gwiazdką natomiast pozwalają na rozwiązanie problemów dotyczących stosunku formalnego między filozofią i nauką.

Autor starannie opracował trudne zadanie, jakiego się podjął; przemyślał należycie problem dziedzin pokrewnych (co sprawia zawsze dużo kłopotów); rozsądnie ustalił obszar zainteresowań bibliografii; wziął pod uwagę kategorię użytkowników, wskazał inne bibliografie, do których można się odwołać sumarycznie, bez potrzeby uwzględnienia w drugiej części jego bibliografii materiałów z zakresu tych dziedzin.

Bibliografia ta, o charakterze całkiem praktycznym, na pewno spełnia swą rolę, pozwala bowiem na orientację o publikowanych pracach z obranej tematyki, na ich wykorzystanie w badaniach; poza tym wszystkim wypełnia lukę, istniejącą w tego typu literaturze informującej o osiągnięciach nauki.

Maria Janeczek

Waldemar Rolbiecki: *Towarzystwa Naukowe w Polsce*. Warszawa 1972 Wiedza Powszechna ss. 287 nlb. 1. Biblioteka Wiedzy Współczesnej „Omega”, 225.

Spśród czynników, które wpływają na rozwój i postęp nauki, można wyróżnić po pierwsze prądy umysłowe, które w danym okresie panują; one to decydują w znacznym stopniu o wyborze problemów i sposobach ich rozwiązywania, po